

CEZAEVLERİNİN 'MAHKÛM' ÇOCUKLARI

İrem Kavak

İNSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Kavak, İrem. "Cezaevlerinin 'Mahkûm' Çocukları". İNSAMER, 24.09.2020.

Analiz

Her insan doğumundan ölümüne kadar farklı gelişim aşamalarından geçmektedir ve bu aşamalar her dönem için yeni meziyetlerin kazanılması adına önemli süreçlerdir. 0-6 yaş arası da bu gelişimin en hızlı görüldüğü dönemdir. Bireyin kendisinin farkına vardığı bu dönemde, farklı duyuşsal ve motor gelişimler yaşanmaktadır. Bu gelişimlerin olumlu düzeyde olabilmesi için de bireye doğru deneyimler kazandırılması önemlidir.

Güncel veriler bulunmamakla birlikte Türkiye'de hâlihazırda 800'den fazla çocuğun annesiyle birlikte cezaevinde kaldığı belirtilmektedir. Yapılan çalışmalar 0-6 yaş grubundaki bu çocukların ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşanan sorunlara kalıcı çözümler bulunamaması da bu çocukların birçok hak ihlaline maruz kalmasına sebep olmaktadır.

0-6 Yaş Grubu Çocuğun Gelişimi

0-6 yaş, okul öncesi dönemi kapsamaktadır. Bireyin gelişiminin büyük ölçüde şekillendiği bu dönemde bedensel ve psikososyal gelişimin temelleri atılmaktadır. Bu dönemde yaşananlar kişinin sonraki hayatı üzerinde son derece etkilidir. Çocuğun ailesinden aldığı değerler, eğitim ve davranış modelleri, ileriki yaşamının temel belirleyicileri olmaktadır. Toplumun bir ferdi olan çocuk, gelişimi boyunca çevresel faktörlerin de etkisinde kalmaktadır. Bu bağlamda, okul öncesi dönemini cezaevinde geçirmek durumunda kalan çocuğun psikososyal gelişimi ve etkilendiği çevresel faktörlerin tüm toplum nezdinde incelenmesi gerekmektedir.

Bedensel gelişim, 0-6 yaş döneminin en önemli özelliğidir. Yeni doğan bebek, ince ve kaba motor gelişim aşamalarının tamamlanmasıyla birçok fiziksel yetiye sahip olmaktadır. Emekleme,

İNSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

yürüme, zıplama, çatal kaşık ve kalem tutabilme, konuşabilme, denge ve vücut koordinasyonlarını sağlayabilme bu yetiler arasındadır. Psikososyal gelişim ise, bireyin doğumundan itibaren başlayan sosyalleşme sürecini ifade etmektedir. Önce tamamen anneye bağımlı yaşayan çocuk zamanla özerkleşerek akran ilişkileri geliştirmeye başlamaktadır. Sosyalleşme ortamı bireyin hem dil gelişimini hem de karakter gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda yeni doğan bireyin gelişim seyri ve cezaevi koşulları bir arada düşünüldüğünde, ortaya çıkan tablonun olması gerekenden çok uzak olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Dolayısıyla cezaevi koşullarının ve yaşanan hak ihlallerinin tespiti, bu sorunun çözümü için geliştirilecek yöntemlere katkı sağlayacaktır.

Aşağıda, hâlihazırdaki cezaevi uygulamaları ve şartları incelenerek bu kişilere tanınan kanuni imtiyazlara değinilecektir. Bu noktada MAZLUMDER İstanbul Çocuk Hakları Komisyonu'nun cezaevlerinde anneleriyle birlikte kalan çocuklarla ilgili hazırladığı ve geçtiğimiz nisan ayında yayımlanan raporda yer alan veriler esas alınacaktır.

Konuyla ilgili bazı kanuni imtiyazlar şu şekildedir:

- 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. maddesinin 4. fıkrasına göre: "Hapis cezasının infazı, gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan kadınlar hakkında geri bırakılır. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa doğumdan itibaren iki ay geçince ceza infaz olunur."
- 14.04.2020 tarihinde kabul edilen 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunun 19. maddesi ile bu fıkranın ilk cümlesine "itibaren" ibaresinden sonra gelmek üzere "bir yıl" ibaresi eklenmiştir.
- Çocuklu kadınlara kanunen tanınan bir diğer imtiyaz ise 5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesinde öngörülmektedir. Buna

göre; "0-6 yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler için denetimli serbestlik kararı verilebilir." Raporda da belirtildiği gibi, Türk Ceza Kanunu'na göre bazı suçlar hariç olmak üzere iki yıl olan süre, dört yıla çıkartılmıştır.

Cezaevlerinde bir nesil yetişiyor!

Cezaevlerinde anneleri yanında kalan çocuklarla ilgili belirlenen kanuni imtiyazlara bakıldığında, uygulamaların ne derece yeterli olduğu tartışmalıdır. 14 Nisan 2020 tarihinde yapılan değişiklikle çocuğun doğumundan itibaren 18 ay boyunca cezaevinde tutulamayacağına kararı sevindirici olmakla birlikte, alınan bu karar yaşanan sorunlara kalıcı bir çözüm getirmemektedir. Zira bir buçuk yaşındaki çocuğun annesiyle birlikte ceza infaz kurumunda kalmaya başlaması, okul öncesi döneminin çocuk için önemini akıllara getirmektedir. Bireyin yaşamında 0-6 yaş dönemi, birçok önemli gelişimin yaşandığı bir dönemdir; dolayısıyla da bu kritik dönemin tecrübeleri, bireyin bütün yaşamını etkilemektedir.

Tanınan bazı hak ve imtiyazlara rağmen bu çocukların yaşadığı pek çok sorun olduğu bilinmektedir. Anneleriyle birlikte cezaevinde kalmak durumunda olan çocukların en büyük sorunu, bir mahkûm hayatı yaşıyor olmalarıdır. Genelleme yapmamakla birlikte birçok cezaevinde havalandırma uygulaması nedeniyle çocukların sıklıkla hastalanması yanı sıra yatak problemi, yetersiz beslenme, oyuncak problemi, her cezaevinde kreş olmaması, sağlık sorunu olduğunda annenin çocuğuna refakat edememesi vb. koşullar, çocuk için ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. En basit hâliyle koşullarda halı bulunmaması, çocukların emekleme dönemlerinin normal seyrinde ilerlemesini mümkün kılmamakta; oturabileceği bir koltuk olmaması ev ortamına adapte olmasını zorlaştırmaktadır. MAZLUMDER'in raporunda ve medyada yer alan bazı haberlerde bu çocukların hapisanelerdeki süreçlerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Hücrede zor

şartlarda anneleriyle birlikte yaşayan çocuklar, havalandırma saatlerinde soğuk havalarda dahi süre bitimine kadar dışarıda kalmak zorunda bırakılmaktadır; çocuklara haftada ancak bir saat oyun odasına gitme hakkı tanınması, mama için gerekli sıcak suyun temin edilmesinde yaşanan sıkıntılar ve benzeri pek çok sorun, bu çocukların maruz kaldığı temel zorluklardan bazılarıdır.

Cezaevi şartlarının çocuk için uygun olmadığı açıkça ortadadır; ancak yine de bünyesinde kreş bulunan cezaevlerinde çocuklarının kreşe gitmesi anneler ve çocukları için sevindirici bir durumdur. Bu bağlamda bu çocukların yaşadığı sorunların hafifletilmesine katkı sağlaması bakımından cezaevlerindeki kreşlerin yaygınlaştırılması oldukça önemlidir.

Cezaevlerinde yaşamak zorunda kalan çocukların karşı karşıya kaldıkları sıkıntıları en aza indirmek adına farklı illerde bazı pilot uygulamalar yapılmaktadır. Ceza infaz kurumlarında anasınıfı açılması ve ev tipi cezaevi uygulaması için çalışmalara başlanması bu anlamda atılan önemli adımlar arasındadır. Bu tür uygulamalarda ilerleme kaydedilmesi ise, ayrıntılı inceleme ve denetimlerle mümkün olabilecektir. Hâlihazırda çoğu cezaevinde bu çocuklar için uygun ortam olmayışı, bu konuda ivedilikle hareket edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Cezaevi koşullarının çocuğun ruh ve beden sağlığı açısından uygun olmadığı herkes tarafından kabul edilse de mevzunun toplumsal boyutunun son derece hassas olması, bu konuda yaşanan sorunların çözümünü bir hayli zorlaştırmaktadır. Ancak bu meselede kalıcı çözümler geliştirebilmek için bu husus değerlendirilirken ne olursa olsun önceliğin çocuk olduğu unutulmamalıdır. Ceza hukukunun en önemli ilkelerinden olan “suç ve cezanın şahsiliği” ilkesi, bu noktada asla göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Kişi ancak kendi işlediği suç nedeniyle şahsi olarak ceza almaktadır; fakat söz konusu durumda ne yazık ki çocuklar da annelerinin işlediği suçun cezasına doğrudan ortak olmaktadır. Bu durum çocuk üzerinde son derece olumsuz etkiler

bırakmaktadır. Gelişiminin en önemli çağında türlü suçlara karışmış birçok insanla aynı ortamda bulunmak, çocuğa suçu erken yaşta öğretmektedir. Öyle ki ceza infaz kurumlarında yapılan görüşmeler sırasında bu çocukların hem buralarda görev yapan personeli hem de mahkûmları taklit ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum da çocukların ileriki yaşamlarında çeşitli psikososyal sorunlarla karşılaşma ihtimalini arttırmaktadır.

Bireyin gelişiminde toplumsal yaşamın ne kadar önemli olduğu bilinmektedir, dolayısıyla annelerinin işlediği bir suç sebebiyle mahkûm hayatı yaşayan bu çocukların hem haklarının korunması hem de sağlıklı bireyler olarak yetişebilmeleri için bazı düzenlemelere gidilmesi zorunludur. Annenin aldığı cezanın uygulanma seyrini değiştirebilecek bu düzenlemelerin, hukukçuların yanı sıra psikolog ve sosyologların iş birliği ile yapılması büyük önem arz etmektedir. Bu konu her ne kadar istismara açık olsa da düzenli denetimlerle çocuğun faydası yönünde hareket edilmesi sağlanmalıdır. Öncelikle herkes için olduğu gibi adil bir yargılama süreci, özellikle çocuklarıyla cezaevlerinde kalmak zorunda olan anneler için son derece önemlidir ve yargılama sonucunda “çocuğun üstün yararı” gözetilerek bir karar alınması gerekmektedir. Öte yandan cezaevinde annesiyle birlikte kalmak zorunda olan çocuğun diğer aile üyeleriyle iletişiminin engellenmemesi ve bu konuda yasak konulmaması da çok önemlidir. Bu çocuklar cezaevi dışındaki sosyal çevreden mahrum kalmamalı ve sağlık kontrolleri de belli aralıklarla yapılmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, çocukların korunması ve geleceğe en iyi şekilde hazırlanması toplumun sorumluluğundadır. Bu sorumluluğu yerine getirebilmek için de hayatlarının en önemli çağını cezaevlerinde geçirmek zorunda kalan çocuklarla ilgili düzenlemelerin bir an önce yapılması gerekmektedir.

Sonuç

Her toplumsal sorun gibi ceza infaz kurumlarında anneleriyle birlikte kalan çocukların rehabilitasyonu da toplum bilimciler

nezdinde incelenmelidir. Bu konudaki çalışmalar, öncelikle çocuğun üstün yararı göz önüne alınarak yürütülmelidir. Bu noktada, çalışmalarına başlanan ev tipi cezaevi ve stüdyo daire modelinin olumlu bir dönüşüm yaratabileceği düşünülse de uygulamanın tüm cezaevlerini kapsamasının ne kadar zaman alacağı bilinmemektedir. Bu bilinmezlik de maalesef bir neslin kaderini etkilemektedir. Zaman zaman gündeme gelen bu sorunun

çözümü için yapılması gerekenler daha fazla ertelenmemelidir. İlk iş olarak yapılması gerekense bu çocukların rehabilitasyonudur. Bu noktada psikolog ve sosyologların da iş birliği için aktif katılım göstermeleri önemlidir. Gerekli kanuni düzenlemeler yapılarak belirtilen koşullarda bir tutuklama son çare olarak uygulanmalıdır. Böylelikle bu çocukların uğradığı hak kayıpları en aza indirgenebilir ve yarınlar için daha sağlıklı nesiller yetiştirilebilir.

Kaynakça

MAZLUMDER, “Çocuk Hakları Çerçevesinde Türkiye’de Cezaevinde Büyüyen Çocuklar”, İstanbul, 2020, <https://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/cocuk-haklari-cercevesinde-cezaevinde-buyuyen/1206>

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

<https://www.haberler.com/cezaevinde-anneleriyle-kalan-cocuklara-ana-sinifi-12817110-haberi/>

<https://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1088848-cezaevinde-surekli-sus-denildigi-icin-oglum-3-yasina-kadar-konusmadi>

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/05/21/anneler-icin-ev-tipi-cezaevi-geliyor>